

Ajalooline õiend Rüütli 40 hoone kohta

Vaadeldav hoone asub Pärnu vanalinnas, Rüütli-Ringi-Malmö-Hommiku kvartali lõunaküljel. Maja asub enne 1940. aastat kehtinud jaotuse kohaselt I linna kinnistujaoskonnas, krundil number 67, kinnistu number on 122.

Hoone on Pärnus kultuuriajalooliselt oluline objekt, nimelt on seal asunud nii Pärnu linna kõrgem tütarlastekool kui ka Olev Siinmaa projekteeritud mööbliga sisustatud apteek.

Tütarlaste gümnaasium sai alguse juba 18. sajandi keskel tegutsenud tütarlaste koolist. See kool muudeti Kõrgemaks Tütarlastekooliks 1838. aastal ning kooli vajadusteks ehitati 1867. aastal Rüütli tänavale kahekorruseline hoone, mis sai „Valge tütarlastekooli“ nimetuse. Plaanilahenduselt osutus maja aga õppetöö vajadusi mitterahuldavaks, õpperuume oli vähe. XIX sajandi lõpul ehitati Pargi tänavale uus õppehoone ning 1904. aastal valmis koolile järgmine hoone Nikolai tänaval, kuhu kogu õppetöö koondus. Rüütli 40 anti seejärel Raudteevalitsuse kasutada.¹

Varasemad uuringud

Varasemate uuringute kohta ei ole eriti andmeid. Peamiselt on need läbi viidud Vabariiklikus Restaureerimisvalitsuses seoses 1970.-1980. aastail toimunud rekonstrueerimistöödega.

Krundi hoonestus

Pärnu kustutamise järel 1835. aastal Vene Impeeriumi kindluslinnade nimekirjast, anti kindlustuste all olnud maaala ja hooned üle linnale. Esimene hoone, mis tasandatud vallidele ehitati, oli koolimaja – endise Sol-bastioni kohtal, ida suunas pikendatud Rüütli tänava ääres.² 1873./75. aastast pärineval krundiplaanil on hiljem lisatud ka hoone juurdeehitused (vt Lisa 1).

¹ Kotšenovski, O. Pärnu üldhariduslike koolide arhitektuur - Ehitus ja arhitektuur. Nr 1. 1979. Lk 47-48.

² P- 3189. Nurga, A. Sedman, E. Projekteerimise eritinigimused Pärnu, Kalevi 40 kohta. Muinsuskaitseameti arhiiv. Lk 1. 1977.

Omanikud

Pärnu linn on vaadeldava kinnistu omanik arvatavasti alates 1835. aastast, esimene kirjalik tunnistus sellest leidub aga alles 25. oktoobrist 1889. aastast, mil on tehtud sissekanne kinnistusraamatusse.³ Pärnu linna Tööraha Saadikute Nõukogu Täitevkomitee otsusega nr 660, 14. oktoobrist 1952. a. kuulub hoone Pärnu linna TSN TK Elamute Valitsuse Majavalitsuse nr 5 valdusse.⁴ 24. jaanuaril 1996. aastal kanti kinnistu omanikuna uuesti kinnistusraamatusse Pärnu linn.⁵

Hoone ehituslugu ja ümberehitused

1860-1867. aastate vahel ehitatud hoone oli riskülikukujulise põhiplaaniga, sümmeetrilise peafassaadiga lihtne range hilisklassitsistlik ehitus. Esimesel säilinud fotol (vt Lisa 2) 1866. aastast on näha kunagise piduliku kolmikuksega paraadsissekäik Rüttili tn poolt, tegemist on veel lõpetamata hoonega, mis on krohvimata.

Maja ehitajaks oli „tuntud ehitusmeister ja Tori suurtalunik“ Jaan Tammann, järelvalvet teostas Riia kodanikuna Pärnus elav šveitslasest arhitekt Rudolf Maag, hoone arhitekti ei õnnestunud aga arhiiviuuringute käigus kindlaks teha.⁶

Järgnevatel fotodel (vt Lisa 3,4) mis pärinevad aastaist 1904-1907, fotograafiks Pärnu kirjastaja Georg Ehrmann, on näha, et esifassaadi on lisandunud uks, hoone esimesel korrusel paiknevad kauplused ning Hommiku tänava poolne osa kinnistust on piiratud aiaga.

13. juunil 1907. aastal süttis hoone II korrus, mida rentis linnalt „Endla“ selts, juba sama päeva õhtul arutas Pärnu Linnavalitsus koos linnapea O. Brackmanni ja linnaarhitekti A. Jungiga taastamise küsimusi, hoone oli kindlustatud Vene Kindlustusseltsis 22 040 rubla eest.⁷ Järgneval koosolekul 21. juulil 1907. aastal esitas linna arhitekt A. Jung eskiisprojekti hoone Ringi tänava poolsesse külge kitsa kahekorruselise juurdeehituse lisamiseks. Linnavalitsuse liikmed leidsid juurdeehituse tunduvalt parandavat hoone välisilmet, samas otsustati ka vahetada hoone rentnikku, selts „Endla“ asemel asus pinda üürima Pärnu-Tallinn raduteevalitsus.⁸ 8. augustil 1907. aastal toimus linnavalitsuses vähempakkumine kolme ehitaja osavõtul, mille võitis A. Marsching, ehituseks sõlmiti ka leping, mille olulisemad punktid olid järgmised:

³ EAA 4614-2-206. L 3.

⁴ Pärnumaa Hooneregister. Toimik 4982. Rüttili 40. Lk 14.

⁵ Pärnumaa Hooneregister. Toimik 4982. Rüttili 40. Lk 70.

⁶ Sarv, Silvia. Pärnu. Ordulinnast suvepealinnane. Pärnu, 2002. Lk 76.

⁷ EAA 3569-1-857. L 1.

⁸ EAA 3569-1-857. L 5-5p.

- 1) ehitis peab valmima linnavalitsuse plaanide järgi,
- 2) ehitis peab olema valmistatud parimatest kättesaadavatest materjalidest,
- 3) tööde lõpetamise tähtaeg mitte hilisem kui 1. juuli 1908,
- 4) kõik materjal, mis ehitises varem kasutatud, tuleb linna tehniku näpunäidete alusel ka uues ehitises maksimaalselt ära kasutada.⁹ 1910. aastaks ehitati valmis ka hoone Hommiku tänavapoolne juurdeehitus.

Üldjoontes jälgisid juurdeehitatud osad hoone varasemat arhitektuurset kujundust (akende paigutus, proportsioonid ja jaotused vastasid esialgseile, rustika-imitatsiooni rakendati ka juurdelisatud osade juures alumisel korrusel jne) Ent rea uute dekoratiivsete detailide lisamisega (suur kolmnurkfrontoon ümarakanga esifassaadi kohal, obeliskidega balustraad katusel Hommiku ja Rütli tn nurgal jms) ning ühtlasi ka katuse kuju ja kattematerjali muutmisega kaotas hoone oma kunagise stiilse tervikkuse. Hiljem on hoone välimus kannatanud korduvate akende usteks ja vastupidi uste akendeks ümberehitamiste läbi ning seeläbi kaotanud ka oma kunagise piduliku kolmikuksega paraaadsissekäigu Rütli tn poolt.¹⁰

1923. aastal ehitati ümber hoone II korrus (vt Lisa 5). 1929.-1931. aastast on säilinud seoses I korruse apteegiks ümberehitusega ka hoone fassaadi plaanid (vt Lisa 6). Vastavalt vajadustele ehitati ja suleti hoone uksi ja aknaid – 1938. aastaks oli esifassaadis sümmeetriliselt peasissepääsust rajatud kaks ust (vt Lisa 7,8). Enne 1940. aastat kasutasid majad mitmed kauplused ning ametkonnad. Linnaapteek avati I korruse ruumides Hommiku ja Rütli tn nurgal 1931. aastal, neis ruumides seni asunud pank pidi üle kolima II korrusele. Riigiarhiivis on säilinud linnaapteegi ehituste kavad ja eelarve plaanid, seal asuvad ka Pärnu linnaarhitekti Olev Siinmaa poolt projekteeritud mööbli joonised. Siinkohal on tegemist säilinud funktsionalistliku sisekujunduse ühe tippseosega. 1980. aastal restaureeriti ka apteegi mööbel ning ruumi valgustab Maire Hääle disainitud valgusti.¹¹

Nõukogude okupatsiooni algul kasutati hoonet elamuna, hiljem Ohvitseride Majana. 1948. aasta detsembris koostatud hoone hindamisakti kohaselt kasutati hoonet elamuna, kinnistul asusid veel garaaž, õliladu ning kuur.¹² 1966. aastal koostatud inventariseerimise akti kohaselt on krundi pindala mõõdistamise tulemusel kahanenud –

⁹ EAA 3569-1-857. L 15-17

^{10 10} P- 3189. Nurga, A. Sedman, E. Projekteerimise eritinimused Pärnu, Kalevi 40 kohta. Muinsuskaitseameti arhiiv. Lk 1-2 1977. Eesti Arhitektuur.IV. Toimetaja Villem Raam. Lk 127.

¹¹ ERA 3799-1-1861. Linnaapteegist on pikemalt kirjutanud ka J. Lass

¹² Pärnumaa Hooneregister. Toimik 4982. Rütli 40. Lk 3.

endisest 1400m² on saanud 1389m². Klubihoones on siseruume osaliselt ümberehitatud, lammutatud on osa vanu ja ehitatud uued ahjud.¹³ Ohvitseride Maja käsutada olevas osas on kõik ruumid põhjalikult ümberehitatud, varasemast sisekujundusest- ega viimistlusest ei ole midagi säilinud.¹⁴

1974. aastast pärineval fotol on näha väga viletsas seisus hoonet, puuduvad vihmaveetorud, fassaad on räämas, esifassaadi kaarsillutisega ukсед on muudetud akendeks (vt Lisa 10).

1977. aastal valmis apteegiruumide kapitaalremondi projekti arhitektuurehitusliku osa tööjoonised – apteegi tööruumide ja ostjate osa eraldamiseks on nende vahele, olemasoleva kaarava kohale, projekteeritud klaasvahesein koos sinna sisse ehtiatava standartse pöörikkapiga. Apteegi amortiseerunud ukse ja akende asemele on projekteeritud uued. Lisaks olemasolevatele on apteeki projekteeritud kaks uut seinakappi. Apteegis lõhuti ka ahjud.¹⁵

1978. aastal remonditi hoone fassaade, Vabariiklikus Restaureerimisvalitsuses koostatud eritingimuste kohaselt – paigaldati uued vihmaveerennid katusele, uued vihmaveetorud hoone seintele, uued veeplekid kõigile akendele, korrastati balustraad koos obeliskidega, asendati Ringi tn poolne *inetu ning hoonele sobimatu välisuks* uue välisuksega, välisseintel tehti krohviparandused, korrastati karniisid ja muud profiilid (vt Lisa 9). Lisaks soovitati taastada 3 kinnimüüritud kaarsillutisega ust hoone fassaadi keskosas, samuti kinnimüüritud aknad (2 tk) hoone Kalevi tn fassaadil ning asendada hoone eterniitkivikatus S-kivi katusega.¹⁶

1981. aastal projekteeriti Rütli 40 ja Hommiku tn 6 vahelisele alale piirdemüür.¹⁷ 1981. aastal toimunud inventariseerimise kohaselt asub keldrikorrusel fotosalong, kontor ning laod, I korrusel kabinetid ning müügisaal, II korrusel operatsioonisaal, kabinetid, kontorid, varakamber. Enamik ahje on lõhutud. 1997. aastal asub II korrusel ööklubi – lõhutud on palju vaheseinu.¹⁸

¹³ Pärnumaa Hooneregister. Toimik 4982. Rütli 40. Lk 19.

¹⁴ P 3189. Lk 2

¹⁵ Lass, J. Pärnu Kalevi tn 40 hoone apteegiruumide kapitaalremondi projekti arhitektuurehitusliku osa tööjoonised. Muinsuskaitseameti arhiiv P 3350. Tallinn, 1977. Lk 3.

¹⁶ Eesti NSV Ministrite Nõukogu Riiklik Ehituskomitee. Vabariiklik Restaureerimisvalitsus. Lass, J. Pärnu Kalevi tn 40. Eritingimused fassaadide remondiks. Tallinn, 1978. Lk 2-3. Muinsuskaitseameti arhiiv P-3940.

¹⁷ L. Täheväli. Pärnu Kalevi tn 40 hoone Hommiku tänava poolse piirde ja värava tööjoonised. Tallinn, 1981. Muinsuskaitseameti arhiiv. P 5385. Lk 3.

¹⁸ Pärnumaa Hooneregister. Toimik 4982. Rütli 40. Plaanid.

Rüütli 40 hoone, koos apteegi sisustusega kuulutati mälestiseks kultuuriministri määrusega nr 12/23. oktoober 2000.a.

2003. aasta sügisel vahetati aknad ning tehti fassaadil krohviparandusi, katusekatteks on varasemast kiviimitatsiooniga plekkkatus.

Tänapäeval kasutavad maja ööklubi ning kasiino, samuti juvelikauplus. Linnaapteegi ruumid koos mööbliga seisavad tühjalt.

11.novembril 2005.a.

Laura Kipper

Lisad

Lisa 1. *Charte von dem grundstück Nr 67. Pernau, Stadt I Quartal.* Pärnu Muuseumi arhiivkogu

Lisa 2. Tütarlastekooli hoone. Foto: L.Seydlitz, 1866. Pärnu Muuseumi fotokogu.

Lisa 3. Vaade Pärnu kesklinnale endise Kleini maja rōdult Rūütli ja Ringi tn nurgalt.. Foto: Georg Ehrmann, 1904-1910. Pärnu Muuseumi fotokogu.

Lisa 4. Vaade Pärnu kesklinnale endise Kleini maja rōdult Rūütli ja Ringi tn nurgalt. Esiplaanil osa end. Tütarlaste kooli majast. Foto: Georg Ehrmann, 1904-1910. Pärnu Muuseumi fotokogu.

Lisa 5. *Pärnu „Walge“ koolimaja ülemise korra ümberehitamiseks kava. Arhitektid E. Wolffeldt. A. Nürnberg. 1923.* Eesti Riigiarhiiv T-10.4-1.1820

Lisa 6. *Linna maja, Rūütli tn nr 40, krunt nr 67. Brackmanni tänava vaade, Rūütli tänava vaade.* Eesti Riigiarhiiv T-10.4-1.1348

Lisa 7. Vaade Rūütli ja Ringi tn nurgale Pärnus. Foto: Richard Siig, 1938. Pärnu Muuseumi fotokogu.

Lisa 8. Vaade Pärnu Rūütli ja Ringi tn nurgalt piki tänavat. Fotopostkaart. Foto "Uudis". Pärnu Muuseumi fotokogu

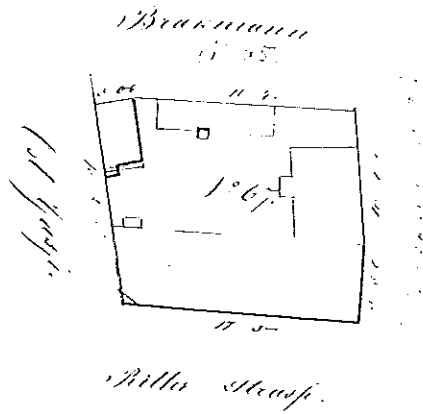
Lisa 9. Pärnu Suve avapidustused. Rongkäik möödumas Rūütli 40 hoone eest. Foto: Urmas Kaldmaa, 1980. Pärnu Muuseumi fotokogu.

Lisa 10. Vaade ehitatavale Pärnu hotellile, esiplaanil ka Rūütli 40. Foto: Konstantin, Tilk, 17. juuni 1974. Pärnu Muuseumi fotokogu.

№ 75.

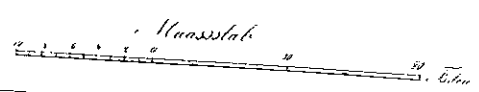
Sernau, Stadt u. Quartal.

Charte von dem Grundstück, N° 17.

Berechnung

	Flächeninhalt	Maß	Flächeninhalt	Maß
et (1/2)				
...	297	27	111	St.
Summa	297	27	111	St.
Ungewöhnliche Maß von 3 1/2 Maß	10 1/2			
	18			
				55

Lisa 2. Tütarlastekooli hoone. Foto: L.Seydlitz, 1866. *"Album Photographischer Ansichten von Pernau in 25 Blättern nach Original-Aufnahmen von L. Seidlitz."* Pärnu Muuseumi fotokogu.

Lisa 3. Vaade Pärnu kesklinnale endise Kleini maja röödult Rütüli ja Ringi tn nurgalt.. Foto: Georg, Ehrmann. *"Ansichten von Pernau und Umgegend. Aufnahmen von Georg Ehrmann. 1904-1910."* Pärnu Muuseumi fotokogu.

Lisa 4. Vaade Pärnu kesklinnale endise Kleini maja rōdult Rütli ja Ringi tn nurgalt. Esiplaanil osa end. Tūtarlaste kooli majast. Foto: Georg Ehrmann. *"Ansichten von Pernau und Umgegend. Aufnahmen von Georg Ehrmann. 1904-1910."* Pärnu Muuseumi fotokogu.